ॐ श्री परमात्मने नमः
om śrī paramātmane namaḥ

अथ तृतीयोऽध्यायः
atha tṛtīyo'dhyāyaḥ

अर्जुन उवाच
arjuna uvāca

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।
तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ १ ॥
jyāyasī cetkarmaṇaste matā buddhirjanārdana ।
tatkiṁ karmaṇi ghore māṁ niyojayasi keśava ॥ 1 ॥

व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।
तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ २ ॥
vyāmiśreṇeva vākyena buddhiṁ mohayasīva me ।
tadekaṁ vada niścitya yena śreyo'hmāpnuyām ॥ 2 ॥

श्री भगवानुवाच
śrī bhagavānuvāca

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ।
ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३ ॥
loke'smindvividhā niṣṭhā purā proktā mayānagha ।
jñānayogena sāṁkhyānāṁ karmayogena yoginām ॥ 3 ॥

न कर्मणामनारम्भात् नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते ।
न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥ ४ ॥
na karmaṇāmanārambhāt naiṣkarmyaṁ puruṣo'śnute ।
na ca saṁnyasanādeva siddhiṁ samadhigacchati ॥ 4 ॥

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।
कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ५ ॥
na hi kaścitkṣaṇamapi jātu tiṣṭhatyakarmakṛt ।
kāryate hyavaśaḥ karma sarvaḥ prakṛtijairguṇaiḥ ॥ 5 ॥

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।
इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ६ ॥
karmaendriyāṇi saṁyamya ya āste manasā smaran ।
indriyārthānvimūḍhātmā mithyācāraḥ sa ucyate ॥ 6 ॥

यस्त्विन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन ।
कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगम् असक्तः स विशिष्यते ॥ ७ ॥
yastvindriyāṇi manasā niyamyārabhate'rjuna ǀ
karmendriyaiḥ karmayogam asaktaḥ sa viśiṣyate ǁ 7 ǁ

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।
शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्ध्येदकर्मणः ॥ ८ ॥
niyataṁ kuru karma tvaṁ karma jyāyo hyakarmaṇaḥ ǀ
śarīrayātrāpi ca te na prasiddhyedakarmaṇaḥ ǁ 8 ǁ

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।
तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥ ९ ॥
yajñārthātkarmaṇo'nyatra loko'yaṁ karmabandhanaḥ ǀ
tadarthaṁ karma kaunteya muktasaṅgaḥ samācara ǁ 9 ǁ

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः ।
अनेन प्रसविष्यध्वम् एष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ १० ॥
sahayajñāḥ prajāḥ sṛṣṭvā purovāca prajāpatiḥ ǀ
anena prasaviṣyadhvam eṣa vo'stviṣṭakāmadhuk ǁ 10 ǁ

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः ।
परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ ११ ॥
devānbhāvayatānena te devā bhāvayantu vaḥ ǀ
parasparaṁ bhāvayantaḥ śreyaḥ paramavāpsyatha ǁ 11 ǁ

इष्टान्भोगान्हि वो देवाः दास्यन्ते यज्ञभाविताः ।
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव सः ॥ १२ ॥
iṣṭānbhogānhi vo devāḥ dāsyante yajñabhāvitāḥ ǀ
tairdattānapradāyaibhyo yo bhuṅkte stena eva saḥ ǁ 12 ǁ

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तः मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ।
भुञ्जते ते त्वघं पापाः ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥
yajñaśiṣṭāśinaḥ santaḥ mucyante sarvakilbiṣaiḥ ǀ
bhuñjate te tvaghaṁ pāpāḥ ye pacantyātmakāraṇāt ǁ 13 ǁ

अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः ।
यज्ञाद्भवति पर्जन्यः यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥
annādbhavanti bhūtāni parjanyādannasaṁbhavaḥ ǀ
yajñādbhavati parjanyaḥ yajñaḥ karmasamudbhavaḥ ǁ 14 ǁ

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥
karma brahmodbhavaṁ viddhi brahmākṣarasamudbhavam |
tasmātsarvagataṁ brahma nityaṁ yajñe pratiṣṭhitam || 15 ||

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः ।
अघायुरिन्द्रियारामः मोघं पार्थ स जीवति ॥ १६ ॥
evaṁ pravartitaṁ cakraṁ nānuvartayatīha yaḥ |
aghāyurindriyārāmaḥ moghaṁ pārtha sa jīvati || 16 ||

यत्स्वात्मरतिरेव स्याद् आत्मतृप्तश्च मानवः ।
आत्मन्येव च संतुष्टः तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १७ ॥
yatsvātmaratireva syād ātmatṛptaśca mānavaḥ |
ātmanyeva ca saṁtuṣṭaḥ tasya kāryaṁ na vidyate || 17 ||

नैव तस्य कृतेनार्थः नाकृतेनेह कश्चन ।
न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥
naiva tasya kṛtenārthaḥ nākṛteneha kaścana |
na cāsya sarvabhūteṣu kaścidarthavyapāśrayaḥ || 18 ||

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचरः ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥ १९ ॥
tasmādasaktaḥ satataṁ kāryaṁ karma samācaraḥ |
asakto hyācarankarma paramāpnoti pūruṣaḥ || 19 ||

कर्मणैव हि संसिद्धिम् आस्थिता जनकादयः ।
लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥
karmaṇaiva hi saṁsiddhim āsthitā janakādayaḥ |
lokasaṁgrahamevāpi saṁpaśyankartumarhasi || 20 ||

यद्यदाचरति श्रेष्ठः तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥ २१ ॥
yadyadācarati śreṣṭhaḥ tattadevetaro janaḥ |
sa yatpramāṇaṁ kurute lokastadanuvartate || 21 ||

न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किञ्चन ।
नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥ २२ ॥
na me pārthāsti kartavyaṁ triṣu lokeṣu kañcana |
nānavāptamavāptavyaṁ varta eva ca karmaṇi || 22 ||

यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः ।
मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ २३ ॥
yadi hyahaṁ na varteyaṁ jātu karmaṇyatandritaḥ ।
mama vartmānuvartante manuṣyāḥ pārtha sarvaśaḥ ॥ 23 ॥

उत्सीदेयुरिमे लोकाः न कुर्यां कर्म चेदहम् ।
संकरस्य च कर्ता स्याम् उपहन्यामिमाः प्रजाः ॥ २४ ॥
utsīdeyurime lokāḥ na kuryāṁ karma cedaham ।
saṁkarasya ca kartā syām upahanyāmimāḥ prajāḥ ॥ 24 ॥

सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत ।
कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तः चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥ २५ ॥
saktāḥ karmaṇyavidvāṁso yathā kurvanti bhārata ।
kuryādvidvāṁstathāsaktaḥ cikīrṣurlokasaṁgraham ॥ 25 ॥

न बुद्धिभेदं जनयेद् अज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् ।
जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ २६ ॥
na buddhibhedaṁ janayed ajñānāṁ karmasaṅginām ।
joṣayetsarvakarmāṇi vidvānyuktaḥ samācaran ॥ 26 ॥

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।
अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥ २७ ॥
prakṛteḥ kriyamāṇāni guṇaiḥ karmāṇi sarvaśaḥ ।
ahaṅkāravimūḍhātmā kartāhamiti manyate ॥ 27 ॥

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।
गुणा गुणेषु वर्तन्ते इति मत्वा न सज्जते ॥ २८ ॥
tattvavittu mahābāho guṇakarmavibhāgayoḥ ।
guṇā guṇeṣu vartante iti matvā na sajjate ॥ 28 ॥

प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु ।
तानकृत्स्नविदो मन्दान् कृत्स्नविन्न विचालयेत् ॥ २९ ॥
prakṛterguṇasaṁmūḍhāḥ sajjante guṇakarmasu ।
tānakṛtsnavido mandān kṛtsnavinna vicālayet ॥ 29 ॥

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३० ॥
mayi sarvāṇi karmāṇi saṁnyasyādhyātmacetasā ।
nirāśīrnirmamo bhūtvā yudhyasva vigatajvaraḥ ॥ 30 ॥

ये मे मतमिदं नित्यं अनुतिष्ठन्ति मानवाः ।
श्रद्धावन्तोऽनसूयन्तः मुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥ ३१ ॥
ye me matamidaṁ nityaṁ anutiṣṭhanti mānavāḥ |
śraddhāvanto'nasūyantaḥ mucyante te'pi karmabhiḥ || 31 ||

ये त्वेतदभ्यसूयन्तः नानुतिष्ठन्ति मे मतम् ।
सर्वज्ञानविमूढांस्तान् विद्धि नष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥
ye tvetadabhyasūyantaḥ nānutiṣṭhanti me matam |
sarvajñānavimūḍhāṁstān viddhi naṣṭānacetasaḥ || 32 ||

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।
प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥ ३३ ॥
sadṛśaṁ ceṣṭate svasyāḥ prakṛterjñānavānapi |
prakṛtiṁ yānti bhūtāni nigrahaḥ kiṁ kariṣyati || 33 ||

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।
तयोर्न वशमागच्छेत् तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥ ३४ ॥
indriyasyendriyasyārthe rāgadveṣau vyavasthatau |
tayorna vaśamāgacchet tau hyasya paripanthinau || 34 ||

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३५ ॥
śreyānsvadharmo viguṇaḥ paradharmātsvanuṣṭhitāt |
svadharme nidhanaṁ śreyaḥ paradharmo bhayāvahaḥ || 35 ||

अर्जुन उवाच
arjuna uvāca

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।
अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः ॥ ३६ ॥
atha kena prayukto'yaṁ pāpaṁ carati pūruṣaḥ |
anicchannapi vārṣṇeya balādiva niyojitaḥ || 36 ||

श्री भगवानुवाच
śrī bhagavānuvāca

काम एष क्रोध एषः रजोगुणसमुद्भवः ।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥ ३७ ॥
kāma eṣa krodha eṣaḥ rajoguṇasamudbhavaḥ |
mahāśano mahāpāpmā viddhyenamiha vairiṇam || 37 ||

धूमेनाव्रियते वह्निः यथादर्शो मलेन च ।
यथोल्बेनावृतो गर्भः तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥
dhūmenāvriyate vahniḥ yathādarśo malena ca ।
yatholbenāvṛto garbhaḥ tathā tenedamāvṛtam ॥ 38 ॥

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।
कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥ ३९ ॥
āvṛtaṁ jñānametena jñānino nityavairiṇā ।
kāmarūpeṇa kaunteya duṣpūreṇānalena ca ॥ 39 ॥

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः अस्याधिष्ठानमुच्यते ।
एतैर्विमोहयत्येषः ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ४० ॥
indriyāṇi mano buddhiḥ asyādhiṣṭhānamucyate ।
etairvimohayatyeṣaḥ jñānamāvṛtya dehinam ॥ 40 ॥

तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ४१ ॥
tasmāttvamindriyāṇyādau niyamya bharatarṣabha ।
pāpmānaṁ prajahi hyenaṁ jñānavijñānanāśanam ॥ 41 ॥

इन्द्रियाणि पराण्याहुः इन्द्रियेभ्यः परं मनः ।
मनसस्तु परा बुद्धिः यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥
indriyāṇi parāṇyāhuḥ indriyebhyaḥ paraṁ manaḥ ।
manasastu parā buddhiḥ yo buddheḥ paratastu saḥ ॥ 42 ॥

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।
जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३ ॥
evaṁ buddheḥ paraṁ buddhvā saṁstabhyātmānamātmanā ।
jahi śatruṁ mahābāho kāmarūpaṁ durāsadam ॥ 43 ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
om tatsaditi śrīmadbhagavadgītāsūpaniṣatsu brahmavidyāyāṁ yogaśāstre
śrīkṛṣṇārjunasaṁvādekarmayogo nāma tṛtīyo'dhyāyaḥ ॥ 3 ॥